

FRANE JERMAN: SPREHODI PO ESTETIKI

1. Kaj je estetika.

Prvi odnos s svetom = praktični odnos (človek)

Nasprotno: teoretski odnos = hoteti upoštevati / raziskovati splošno za iskanost sveta, razumeti svet kot smiselno, vsejemo celoto; obvladati čas in mered

religijski odnos = mi vezan samo na vero (člov. potreba po navezanosti, predanosti in zaupanju) neg. odnos: Elzki, marksizma; poz. gubstun blati

estetski odnos = ugodje / neugodje glede na lepo / grdo.

↳ zadovoljuje človekove kulturne potrebe

- izraz tega: želja po ustvarjanju lepega, ne le za praktični namen.

Umetni ne: služijo le lepoti sami, ustvarjamo, da bi funkcionirale le kot lepota; ščiti lepoto predale človestvu resnico / misel.

- umetnost ne pozna razroja od nižjega k višjemu / popolnemu

- nesmiselno iskati, kdo je bolji.

- vsaka umetnina na specifičen način (na)ponstranju, daje slutiti naša lastna možna doživetja.

- vse umetnine niso enake po umetniški moči

- mi področja člov. dejavnosti, sicer ne bi prišel do izraza člov. estetski interes

celosten odnos = filozofski odnos (spoznanje o spoznanjih)

do sveta

reflektivno mišljenje

mišljenje predmet mišljenja

motraj filozofije: razmišljanje in razlaga mišli o lepem in umetnosti

↳ lepota je širše od umet.

estetike ne omenjajo: židovska in filozofija,

spinozov racionalistični sistem

- Marx in Engels: mišta se uvažala raziskovalno & estetsko, ampak le marginalno in pojasnjevalno

- empirične znanstvene discipline niso obstajale vse do začetka renesanse, ko ni bila več pomembna kvaliteta, ampak kvantiteta odnos.

(možnost preverjanja trditev znanosti; ni več pod filozofijo. 1

Datum

19. st.: osamosvojita in ločita se od filozofije: psihologija in sociologija

20. st.: -11- : logika; zruša se ločiti tudi estetika in se "oznaštevati"
poševni eksperimentalne estetike izena 19. st. in sodobne analize
strukturalne estetike

s tem odpadanjem od filozofije se ne zmanjšuje njen pomen
(Angeles in Lenin sta mislila drugače)

• univerzalni jzik filozofije → terminološki aparat; razloži, utemelji znanost
(filozofija je metateorija znanosti)

• existencialistična filozofija ne zavrta znanosti navelikoma ne uravnja
• estetika kot ontološka teorija: išče/raščljuje pojem lepote in predmetih
zunanjega sveta ali v duhovni sferi

- lepota mi lastnost predmetov, ampak l. človekovega doživljanja
lastnih predstav (odvisnost odgovorov od našega trenutnega filozofskega
sistema/statistika = filozofska konceptcija (zavrača))

epo. estetike postane zjo. estetskih konceptcij

- ali umetnina potrebuje se karšično posebno razlogo poleg tega, kar kaže ali
izraža? (bi bila izpoved umetnime enopomenstva, bi bila teorija o razlogu odveč,
saj me bi bilo kaj razlagati. Umetnina bi se sama povedala, kaj je)

→ umetnost je simbol/znač za nekaj in zato pora vsakomur nekaj drugega
→ estetika kritična raziskuje vse fante plati na simbolu-umetnini, ki so močne, če jih
ljudje ne morejo zaznati

2 malogi estetike prevladujeta:

- 1.) ugotavlja in razloži notranje + skrivnosti umetnine
- 2.) zruša razloži pomen umetnine
(raziskuje lepoto predmetov, ki jih mi ustvaril človek in lepoto umetnin, ki jih je s
kuj namenom, da bi služili lepoti in človekovi ustvarjalnosti)

2. **oplogestetika** (pojasnjuje ^{inbrani} oblike ⁱⁿ znanost ⁱⁿ ~~vse~~
vse)

klasična marksizma

Datum

košen je odno marksizma do estetike?

- Marx in Engels sta napisala nekatere estetične študije, denimo me, čeprav so št. in un
nečrtačl amerjani → mi marksistične estetike! Filozofije da imela za vodilo pri
spreminjanju sveta, ⁱⁿ gine iji pa velika drugih marksističnih estet.

2. Stari Grki in lepota

ločimo: 1.) doživljanje in ustvarjanje lepote 2.) razmišljanje, miselna refleksija o nj
praksa → prvi lepoti in umetnosti ← teorija

Grki: vsako prakso so hitro spreminili v teorijo lepa in harmonična

predsodržna filozofija: kozmološka razmišljanja - ^{vse} vsake stvarjenje in vse pri

Filozofija začetku: umetnost je resnica drugačne vrste; pesniki so sleparji in goljufi
Strani pričezujeti drugače, kot so v resnici. **Ksenofan Kolofonski** in **Heraklit**: išča le
resnice, filozofa, pesništvo imata za laž ki nima kaj iskati v svetu resnice.
Lepota pod člov. rodeni jih ni zanimala.

harmonija = ubranost med kozmičnimi prvinami; **estetska in pedagoška kategorija**

Pitagora: kozmos je iz sfer, ki so usklajene kot v božanski glasbeni skrivnici. ^{ali}
prazračete je videl v številu (sternost stvari). Glasba ^{ali} razmerja med toni.

Pitagorejstvo: združuje se ontologija (malič obiti) + estetika (manj o lepem)

Heraklit: harmonija ~ dialektični svet kozmosa, različnosti ustvarja pravo in najlepšo
med stvarmi - lep zaradi višje harmonije, reda in navedenem nevede. (**el. kozmosa**)

estetike so priložnosti + **Klazonar** in **Aristotelov** (razmišljanje o lepem)

predsodržni Demokrit (4. p. št.) = prvi atomist (+ učitelj Leucip) → lepota je v praktičnosti
mnogepa → prava razmera (mal pravec in premalo). Umetnost ma prihodstvo in

dušično razsežnost. Um. morala cel ptemu, če so bili zadovoljnimi prvotni
človekovi ugoni → **Demokrit** = **začetnik empiristične (vednostne) estetike** (konec ^{vsi})

Sofisti = prvi pravi učitelji in izobraževalci, politični so plačilo. Razmišljanje o lepoti
se preselilo iz kozmosa v umetnost, na področje člov. ustvarjanja. (= prevaj
govornilstvo-retoriko, učili so življenjske rešitve; kašokalo ustvarjamo lepota)

Kozmološka estetika

Datum

na sfisti:

lepo je n člor. zaznavanje in me v stvarih samih ~ posledica člor. dojetanja, bi temeljni na upodju in neupodju. = začetniči estetskega humanizma (se danjje) Najvegi ma spornič sfistov (išel iz njihovi svet) = **Sokrat**. - sam napisal, ser je pisana beseda mitva, učenci pisali o njem (Platon). Umetnost je **rešima**, za to materialno oz. čutno zaznavno prilagoditi trenutnemu cilju. Ocujeval in čoul je um. samo glede na njeno uporabnost. Um. je preseroval z etiš. (maš odobrem).

etika + estetika → povezani filozofski disciplini tudi pri **Platonu**.

Platon = eden najpomembnejših estetičar. O um. in lepem pisal: Simpozij, Faidon, Faidros, Država (3., 7., 10. poglavje), Hipij starejši, Filebus.

Kozmos → svet idej (nespremenljive paradigme)

empirični, čutno zaznavni svet

ideja dobrega, pravičnega, mega, lepega

- ideja lepega (svet čutil)

- člor. posebja ljubezen do lepega, lepo je nujno tudi dobro!

nj. koncepcija estetike je izrazito metafizična (serje vsotami deloj filoz. razloge kot smisla in vsega, serje)

Platon: lepota se kaže člorodu po čutni plati. lepota duš ima večjo vrednost

kot lepota teles. Pri svojem izkazu lepote bo člorod moral zanemariti telesno

lepoto in izžati duševno, ži je n kreposti in n modrosti. lepota spoznanja ali

rednosti lepota miselnega sveta → lepota filozofije → lepota na sebi

(smisel člorovega bivanja, življenja) ideja lepega je na najvišji in mestu!

Platon: troje objektivne estetike. Razlikuje se od sfistov, ži so videli lepoto v načinu člorovega dojetanja stvarnosti. Je začetnik intelektualne estetike.

→ tudi po subjektivni poti n loti dramatičnega lepega: člorod doživlja n v svojem nasklednjem izkustvu.

Platon: - lepota po umerjenosti, simetričnosti in razmerju (maš resnica in dobrota)

člorod doživlja lepoto po psih. plati kot ugodje kontemplacije, čistege razmišljanja.

Učevanje nima čutnega obliža rampa je čisto racionalno, razumsko dejanje.

1. ideja lepega!!! na najvišji in mestu
VREDNOSTI

Spoznanje s pomočjo umetnosti, serai nima občinstva

spoznanje s pomočjo umetnosti

3. Platon in Aristotel o umetnosti

Platon (Država, 7. knjiga) - odnos do umetnosti. Najvišje mu je spoznanje idej, pot do njega je dolga in naporna, saj je člor. spozn. najprej omujeno na čutni svet, ki je odsv. serca sveta idej. Najprej je treba abstrahirati čutni svet (z miselnim naporsm ustvariti pojme, racionalne slike stvari → te slike so stopnja ži je najbližje idejam, ki jih člorod ne more prer doseči.

(svet idej in svet izkustva) → dualistična Platonova ontologija

Pl.: Um. je posnemanje/mimesis (pr.). Izkustveni svet je svet posnetkov, obliža je posnetek pravega predmeta. Ta je posnetek ideje predmeta, slika je torej posnetek posnetka (mimesis mimezeos). Najvišje spoznanje je spoznanje idej ali pojmovnega sveta, umetnost je na nižji vrednostni stopnji, posnemanje posnetkov je skoraj brez vrednosti!

Spoznanje ži nam ga nudi umetnost, je po Pl. shemi na zadnjem mestu, n racionalnem svetu Platonovih idej nima nobene veljave. Umetnost je naprotje nauosti in filozofije (torej na prvi renice). → spor med pernici in filozofji.

Platon - Država: s moralni šodljivosti tragedije, skautva in poezije, glasbe. um. prikazuje stvari, ki po zam. in notr. emocije vpliv. niso etične ali so moralno dviseljive (Homer nauaja nje moralno šodljiv, po njegovu pripisuje člor. napake).

Pernici morejo opisovati samo dobre, mladini primerno stvari.

O idealni državi - na 3 plasti prebivalstva: vladavji, filozfi, atletci, vojsniki. vse institucije so n blaginje države in n pravičnost. Pot spoznanja / renice je najboljša pot za doseganje tašnih ciljev, kot so dobro, pravičnost, renično. Umetnost ži ne vodi do renice, se mora umeriti nauosti, ki vodi! Šodljivis mora biti odstranjeno.

Komedija te prisili, da se nedeš etiš (smujis) kot se sicer ne bi! - zato je šodljiva.

Do neke mere dovoljena samo glasba - vzpajna za mladeniče.

čustva navi državi niso bila potrebna, bila so prepovedana. Umetnost nima obližev

pedagoško nalogo. (um. duševna etika in moral)

svet idej: 1. spoznanje ideje

čutni svet: miselni napors, abstrahiranje, ustvarit pojme, slike. 02. čutno-zaznavni

lepota je lastnost predmeta

4

5

3 osnovni Platonovi ideali: dobro, lepo, resnično.

Med Platonovo metafizično teorijo lepega in njegovo teorijo umetnosti je nastal **PREPAD** & podcenjevanje družbene vloge umetnosti ga je prisilila njegova teorija o stopnjah spoznanja, & mimetična teorija umetnosti in etični ideal novega človeka & novi dizajni.

- **pedagoško utilitaristična teorija**: um. je podrejena konkrtnim vzgoje in nima svojega avtonomnega področja! (v zfs. teorij se je to re. množevnost ponovilo v različ. oblikah) → vodi konservativnik, na zadnja 20 let družbenih težav. (zagovarjali sta je uradna katoliška cenzor in stalinistična inarčica t.i. socialističnega realizma.

Pl. je razpisoval javnem tečaju naturalistični sličenosti umetnosti, ki je izvirala - slikar **Zeuxis**. Slikarji so tekmovali, kdo bo narisal fotografijo boljši predmet.

Platon je bil tudi umetnik - um. moč in ustvarjalnost. Nj. dialogi so marli pot na oder, recimo Apologija ali Socratic zagovor. a izredno splošno

Učitelju Pl. je z najmočnejšimi argumenti n. nj. Šoli Akademiji nasprotoval **Aristotel** iz Stagire.

- kritična analiza celotne prejšnje filozofije od Talesa naprej, posebej se je postavil pri Platonovem nauku o idejah.

- po svoje je odvil rešitve za skoraj vse tedanje filozofske probleme
- na roge je postavil nekaj posebnih filozofskih disciplin: formalno logiko, estetiko, etiko

Pl. manj o idejah **ipodbijal**: ideje so bistva stvari, ideje so isto, kar stvari so, kar so. Ne morejo biti zunaj tega, česar bistvo so. To marello ekonomije misljenja sta prvobit izdelala Ahilastika (Duno Scotus) in renesansa (Galilei in Newton).
- Ideje ali bistva stvari so n. njih samih
- Um. je imel prvem drugo stališče kot Platon; učitelju nasprotuje tudi na estetskem področju

dobro mi
maš
repa!

Tudi Aristotel je povezoval lepo z dobroto, a tu je smel ločevati - s tem je dal samostojnost, avtonomnost umetnosti → s tem pa tudi estetiki (nauk o lepem in umetnosti)

Aristotel in Platon: dva različnoba med objektivno in relativno lepoto. relativna povezana z dobroto. / objektivna = zadržanost, simetrija, snajiter (= vedanje)

simetrija združuj mnogo v eno. in je **enotnost različnega**. zadržanost = povezava različnih delov in neravnih celot. s tem trem se mora posrediti vse.

→ **Aristotelova estetika** ni več metafizična ali pedagoško utilitaristična, ampak je **normativna**, ker daje merila za ocenjevanje o lepoti. - zadržanosti izpeljuje iz raziščevanja obstoječe umetnosti oz. iz raziščevanja posameznih vrsti umetnosti. Najvišje ceni likovno umetnost.

- tudi pri Aristotelu je um. **mimesis** - posnemanje (vendar ne imitacija oz. kopiranje kot je mislil Platon) & smislu povzvarjanja **notranjega bistva stvari**. **Posnemanje = umetniško ustvarjanje**

2 posnemanja: - lahko posnema stvari takšne, kakšne so
- lahko posnema stvari takšne, kakšne bi morale biti
um. je povzvarjanje, izpolnjevanje narave - kar mi zmogla

- **umetnost** zato preneha stvarnost in se od nje različuje, ker je mogoče estetiko vživati tudi gredo (ptolci, umor, mrtvo ribo), če je v tem upita neka bistvena **smacilnost**. in nova koncepcija umetnosti

- posebej je obravnaval prozo **tragedijsko**, **komedijsko**, ep (estetika + etično). vrb. najinjo poča um. ker ima **očistilno katarsko funkcijo**

- kar je dobro, ni najmo lepo in obratno
- nekaj, kar ima **očistilno** vlogo, kar očisti „pukor“, to se razteletem ljudje človek odnosi dejanskega proze in bolečine, ne more biti proti etiki = moralno izboljšev

Umetnik pomaga priti na dan femu, kar je globoko in človeški duh

- um. je boljši način spoznanja stvari kot pa opis (zfs)

mimesis - povzvarjanje notranjega bistva

očistilno

Datum

1. Filostrat in Longin
2. Plotin
3. Avrelij Avgustin

4. Estetika v Helenizmu in v zgodnjem krščanstvu

helenistične filozofske šole: stoiki, skeptiki, epikurejci, siceraj niso poznavali estetike. **Stoiki**: tehniški problemi govornišva, slovnica, prvi so začeli razlagati **mite alegorično kot prispodobitve za nekaj drugega**; o pemiškem slogu in o funkciji pesništva, od um. so zahtevali **jedrnatost in natančnost pri izražanju**. Njihova deterministična in materialistična filozofija.

Rimski poznejši stoiki (Seneka): **stimjali vs platonistično estetiko**, um. kot **imitarijska dejavnost brez spoznavnega pomena oz. brez posebnega pomena** - zavracali so umetnost.

2. st. **Plotinova šola** (sinteza celotne grške filozofije, Platon). Plotinov vsestranski vpliv. Nj. predhodnik = **novopitagorejca Filostrat in Longin** → Plotinov učitelj.

Filostrat: 2.-3. st., Rim. "Delo: življenje Apolonija iz Tlane (popamrni antipod jezuna) Domišljija je spretnejši umetnik od posnemanja. **Imitacija lahko prikaže to, kar je videla, domišljija pa tudi to, česar ni videla.**

- **umetnik ni posnemovalec, ampak tvor, ustvarjalec**, podobno tudi **Longin** - 3. st., delo O vzvišenem - proti imitacijski teoriji umetnosti.

- um. ni mogoče soditi s kritiki z navadne natančnosti in preverljivosti.
- razlika s Filost.: um. ni toliko plod domišljije kot je navdiha,
- navdušenje, vzbujanje strasti, občutja je bistvo učinkovanja umetnosti
- um. ne temelji na pravilih, ter ima globlji izvor kot pa sistemi um. pravil alikonano

Plotin: 3. st. zgodnja filozofija od Pitagore do Aristotela

- v lastni filozofiji je **hotel obnoviti Platonov nauk o duši**. **Plotin: lepota duše ima večjo vrednost kot lepota telesa**
- 54 razprav - po smrti jih uredil učenec Porfirij in snopice po 9 razprav (Enade - deveterke): opisovanje **stopnjavite urejenosti posameznih sfer**, seraj pravitnega in prabitnega ENEGA, ki seva iz sebe množstvo vsega, kar je, ne da bi se zmanjšalo. **Najbolj oddaljeno je tisto, ki je brez duha (= snova, materialno)**. **Seraj gre od duhovnega k materialnemu**; najbolj popolnega k manj pop.

- Plotin**: 1.) Platonov nauk o duši
2.) Aristotelov mimesis - ustvarjanje
3.) harmonija ni določila lepote
4.) lepota: zmaga ideje nad materijo

Datum

- **materija je pomanjkanje**, odsotnost duhovnega
- lepota ima dvojni pomen, taš kot pri Platonu: 1.) **kozmični, metafizični** nabližuje se Platonu

2.) **ametriski**, ustvarjalni.
- **majhni lepota** čutih, materialnih, izštvjenih stvari, potem pa lepota duha, misli in samega ENEGA.

- prvi 9 razprav je posvečenih obravnavanju lepega na 2 ravneh.
- človek dojema lepoto z vidom in duhom, pravi o razliki med telesno in bresitelno lepoto
- **Plotin** na to odp. - harmonija je celota, sestavljena iz delov.

Plotin pa, da so stvari, ki niso sestavljene - zato glasbeni ton, hrabrno dejanje, tudi lepe oz. je neč miselni sestav harmoničen, a uteleša zlo - odsotnost lepote

!!! (harmonija ni edino in izključno določila lepote) !!!

- člov. duša je razpeta med duhom in telesnostjo
- člov. krepenje po lepem je **krepenje po bogu - ENEM**, po neposrednem

- **vs metafizični, kozmični krepi lepota se Plotin zelo približuje Platonu**

- pri um. se je zpletoval po Aristotelu - um. je posnemanje - ustvarjanje
- prava lepota je **lepa duša**, duša lahko zaznava in prepoznavna lepoto in je sama ustvarja, ker je sama lepa - samo podobno lahko dojame podobno

- ni mogoče, da bi prvi deli sestavljali lepoto

- lepota je **zmaga ideje nad materijo**, seraj - zto. imitacija vedu je mra in red, mislo bistvena določila lepota; **ideja spaja vse, zaradi bčeno**

- um. je povzdignjena na višjo raven zaradi svoje **ustvarjalnosti** - **dispozicija**

- večje krepenje člov. duše po združitvi z enim (ki je izvor vsega) in zaradi nje
↳ pravo spoznanje je v tem tansa (mistika spoznanja → danes ampak filozofija)

Plotin: z Enadami je preladal v poznem Helenizmu in v zgod. krščanstvu

- **neoplatonizem** je prišel nazaj s prvobitnim evri. mišljenjem: nemarnost podstaja bosi. vera - vsa resnica je brez **intelit.** razodeta v svetem pismu - v bližjo odlični protidolja

- po Plotinu so se zpletovali: **Goethe, Schiller, Novalis, Hegel** - **pravi tudi določeni** metoda mišljenja (Hegel!), Avrelij Avgustin

→ Schelling → Hegel

Platon - Platin → krščanska filozofija

Datum

funkcijske ugodje!
↳ uživanje ob lastni duševni aktivnosti (če Aristotel)

kasneje empirizem!

3. **Arelj Arguštin** - krščanski mislec, glavoval po Platonu, 4.-5. st.

- **znanil** je Platonovo filozofijo v Platinovi prevodbi v novo evropsko filozofijo

- Bog je **Creator**, ustvarjalec vsega, lahko spremeni naravne zakone, če hoče

- pri estetiki se držal bolj Platona kot Plotina

- **poznal pitagorejstvo**: za spoznavanje sveta je število zelo pomembno, pritrja na spoj. naravo in um.

- **geometr. liči**, geometrija, mera, širina je popolna (Platonu 12 letnik)

- arh. → **uravnoteženost** gradbenih prvin, manjši deli, posevijo jih **harmonija**

- **red in simetrija** (mat!), glasba: dobra tonalna razmerja, izogibanje iracionalnim št.

- Bog je **Arhitekt** in kipar **lepota je enotnost mnogega** - harmonično

- **hierarhijska** lepega kot pri Platonu in Plotinu → od teloma do **absolutne** lepote

- lepota = sij, svet, svetice (splendor veri) - lepota kot pri Platonu ima **funkcijske** kot način

spoznavanja stvarnosti in boga; 3 najvišje božje ideje: **dobrota, resnica, lepota**

- lepota spremlja **ugodje**, to uživamo ob lastni duševni aktivnosti - pojavil estetsko ugodje ob upletanju na odru in žalbi gladi **dejavnost čustev = funkcijske ugodje**

poznal ga je že Aristotel, a le v modernem jeziku je ga že **empirizem** preučil

- kljub verskemu zametku (izpovedi) je **ljubil um**, mi je ni šklja provaro, laž, greh

Platonova in Plotinova koncepcija estetike - umirjeni **speculativno**

Aristotelova - **realistična**, veljala za **normativno**

Arguštin - sledil različnim različnim vzorom in mnogo manj verskim predoblam.

5. **sholastika in njen pomem pojem lepega**

Tomaz Akvinski - 13. st.

Gotika, Rim: um. cenjena in povabljena kot nekaj, s čimer se človek zaradi svoje ustvarjalne moči približuje bogovom → 11. st. N. se to razmerje spremeni!

sholastika: **umetnosti** postanejo **enako vredne** vsem drugim obtem (nastanek občutniških celov → enačenje cerkvene umetnosti z vsodelstvom) → sprememba družbenega statusa umetnikov - dušabniki cerkve; vse življenjske navade poročene vsoli **omotravnosti**.

- arh. razcvet, kip in glaz. besedna um. v upadanju, gledališka um. = sejmarska um.

Datum

sholastika, 12. st. omajajo um: **Anselm Canterburyjski** - radikalni realitem

- božje ideje (= nekaj splošnega) so bolj resnične od posameznih stvari, in jih predstavljajo

- um. ni bila cilj nj. filozofskih raziskovanj, ampak samo sredstvo, **umetnika je primarjal**

o stvarstvu (to je bilo tavnat bogovstev),

Albert Veliki, učitelj Tomaza Akvinskega (13. st.), lepota je definirana kot **plotinova** ali **arguštinova**.

- lepota je sijaj forme in nje nad harmoničnimi deli materije.

Bonaventura - 13. st., filozofsko umirjen in mističen

- poseval arguštinovo estetsko misel z aristotelizmom; lepota je preterma **umazet**

ali ist pravo razmerje. ob gledanju umetnine človek doživlja posebno čustvo - estetsko č.

saj nam ugaja to kar nam nudijo čutila.

- estetsko doživljanje je doživljanje splošnega in ne posameznega - **vpliv naravnega aristotelizma**.

- estetsko čustvo ni nekaj razumljivega, ni nekaj bistveno inteligentnega (kot v antični Platonu ne čelu). Um. nima spoznavne funkcije, ni kategorija

spoznavnega procesa, saj ni niti nauost niti filozofija: **um naj ugaja, čuti in**

ustvarja trajne vrednote! ⇒ um. je **arhonsko** področje, ne sme biti področje na niti nauosti niti filozofiji.

(mislo upokvali šlehtji mitri cerkveni niti klasični filozofiji!)

Tomaz Akvinski - najvišji sholastični filozof

- za smoto je prevzel Aristotelovo filozofijo

- v spoznavni teoriji je dedil Aristotelu, a ga dopolnjeval s primami **senzualizma**

- objekt razmava stvari s čutili, a samo to, kar mu je podobno; stvari so nekaj

objektivnega - neodvisno od človeka, o **človeški duši** pa te stvari bivajo kot **olike stvari**

(to formulo je sprejel tudi marxizem), 19. in 20. st. prilagodili modernim filozofskim

teorijam - **personalizmu**, fenomenologiji

- v estetiki: arguštinove, neplotinove zamisli: **lepota vsebuje 3 pojave**: **psuhološki**

razmerje ali harmonija in jasnost in razločnost

- kot metafizič je določil po vrednosti **3 različne stopnje lepega**: **telosno, duševno, božje**

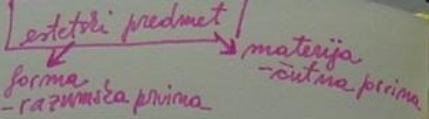
- enači lepoto in dobroto, a različije - dobrota se manjša na poročanje, to si Filij vse stvari,

lepota pa se manjša na spoznavno sposobnost - **lepe stvari nam ugaajo**, so jih gledamo ali spoznavamo

estetsko čustvo - čutila
um. = avtonomna ni področje

spoznavna čustva

absolutna lepota

- Vid in sluh najpom. čutila za estetsko doživljanje, a spole toliko žalost zaradi razuma.
- vsaka stvar je sestavljena iz materije in forme, pri estetskem predmetu je materija čutna, forma pa razumna, intelektualna prvina, zato živali ne morejo estetsko uživati, čer nimajo ne razuma, ne duše (?!?!?)
- močno je poudaril vloge subjekta pri doživljanju lepote, tem da je bolj približal Augustinu kot pa Aristotelu.

potomcu A.

Konec 19. st. - v Evropi gibanje neotomizem

1879 papa Leon XIII. pozval katoliške ideologe, naj o teoriji Tomažev filoz. zavestarije vpliv brezbožne nam. klasične filoz. (Kant) in vseposruse racionalistične filoz. Tomažev filoz. je povzdignil n. neomomne filozofije. tuje je čerise

sto: boj proti liberalizmu n. um. in estetiki, teolog dr. Anton Mahnič, razlagal je tomistično estetiko, poudarjal je neoplatonske (augustinus) prvine: lepo je skladnost med različnimi deli (aristotelova zve.) + argust. : vsejnost stvari spozna n. stvari žar idejs. - dobre stvari so lahko grde, lepe pa nimajo odnosa do dobrote; gledati je treba na dovršenost bitja, ne pa na pogled ocenjevati.

Heglova estetika: priznavala umetnosti samostojnost in avtonomnost - to je Mahnič obsodil, ker je um. izviralen kot ustvarjalec z Bogom, um. lepota ima le čutno naravo in pamema izkušene stvari je posnetek posnetka. Um. ne more biti sama sli narava. Um. je le redstvo za dosego najvišjega pamema, ži je n. Bogen. Um. more težiti po pričazovanju idealov. → pedagoško verski utilitarizem, estet. se i. Eviteriji so postali ideološko politični.

dr. Aleš Ušenicnik - nadaljival H. delo: Namen um. je človeka blažiti, mu pričazovati gledbi ni raj, ga dvigati n. idealne visave, da bi porabil na nižare življenja.

6. Estetska misel n. renesan

um. je proti skolastični: 1) proti tomizmu 2) proti šestizmu: manjstvo istom. - protivno volje pred razumom. Antična etika: spoznavaj kot posebna in najvišja vredna, Kristianstika milot si mora človež pridobiti, da bi lahko razval etično. Spoznavaj za čerise i. žepost in ne sodi med etične kategorije. N. renes. ose: platonizem, stoicizem, aristotelizem, epikureizem, atomizem, montaignovskepticizem.

→ za skolastiko je osredje filoz. vprašanje odnos med vero in razumom → n. prid. vero, razumpa je njen glavni pomočnik, Teocentriem.

→ renes.: gl. problem je človež in nj. odnos do narave Antropocentriem

→ nastanek modernega naravosloja, fizika, astronomija. Kopernik, Köpler, Galilei skolastika - zolja je središču vsega, ta je Kopernik razveductil. Čerise za nižaj stlety prepovedala Kopernikov sistem

→ nastanek posvete glasbe
→ človež je n. renes. n. največji meri kreativno bitje, človež se je zavel n. naravo in n. antika. Humanizem. Drušveni premidi stari feudalni sistem je začel razpadati. Ie celot. so se prvi umarčili umetniki → n. samostojen, nekorvidi pošlic: osebna svoboda, osebni ugled in blaginja. Umetniki postanejo prijatelji kraljev in papežev (v. 15. st.)

→ notranja struktura estetskih in um. predmetov - člov. anatomija kot člov. notr. struktura

→ estetika n. faznem zastanku z umetnostjo; veliki filozofi po estetiko pisali ob strani in umetniki so si morali sami pisati svojo estetiko oz. teorijo umetnosti.

Giordano Bruno - Aristot. Podoba mu je bila tim n. peti, ker so je hoteli povzdigniti n. kanon poezije in dramatike. Zagovarjal je svobodno pesništvo, brez pravil

Leone Batista Alberti - ok. 1400 - uvedel je teorijo posnemavanja n. renes. teorije, je glavna teorija umetnosti tudi n. renesansi: slika mora biti čista (čimbol), svojem naravnemu predmetu. Narava je najboljša umetniška ujetnica.

Leonardo da Vinci (1452-1519) podobno razmišljaj. Ni pribral nobene avtoritete razen lastne izkušnje in lastnega razuma. Ikor se odlicuje na avtoritete, ta ne uporablja njegova razuma, ampak samo spomin.

Leonardo - latinske jezike in razum
me avtoriteta

Datum

Tratat o slikarstvu. Ontološko zališče 'pojavnih, fenomenalnih svetov naših čutil
je edini svet, ki zares obstaja. To je edina stvarnost, do katere lahko pride
človeško spoznanje. Slikar mora prikazovati svet kakršnega vidi, saj je
to univerzalni sodnik vemu.

- poezija in podvig mi sloji, ker nima neposrednega stika s tem, kar opisuje, ker
ni čisto, ki poseduje čiste čute in vse, kot pri slikarstvu. Kvizitnost potreb.
prevajalec, slika pa je nadnacionalna, univerzalna.
- dis. in lič. um. ima prednost, ker je najbolj neposredno pomemovalska,
mi metrična. Slika je neuporabna, je original, ker ga ni mogoče razmnoževati
kot tipe ali šujpe.

- naravo je treba obvladati tehnično tako, da bo razvidna notranja ideja estetskega
predmeta. iz 3D in 2D: ustvarja nov svet, ki mu sam gospodari (umetnik).

Potreba po sodelovanju med umetnostjo in naravo.

Michelangelo Buonarroti: um. je preobrnitev božje misli na platno ali v kip,
posnemanje božjega duha in njeg. večnih idej. Estetsko področje postane čisto
manavemu in tehnološkemu. Umetnine = naravni umetvori, njihova namen je ^{bože} ješčanje.
Bog tu ni najin nič Erščanski Bog, ampak postane narava sama. => panteizem
je značilna oblika antireligioznega notornega razora.

Albrecht Dürer - za estetski kriterij je treba vzeti aristotelovsko etalo vredno,
ničesar pa ne upodja, ki je le stvarnost produkt pri uživanju umetnine.
Renes.: masprotovanje kriterij, da naj bi imela um. spoznavno oz. pedagoško
utilitaristično funkcijo.

Castiglione (16. st.) - tipični renes. pogled na um.: cilj um. naj bo veselje
množic, semica pa je last filozofije in naravnosti. Umetnost je plod genija,
predstavnik renes. humanistične teorije: Poezija je zato, da zabava in osveži dušo
ljudskih množic. Zabava je v renes. pomenila pozabo na grobo razdelajost
in zamenjavo gudega za lepo.

Datum

Bernardo Tasso - podoben: poverim, moralistična lit. je dalč od tega, da bi
ljudi zabavala, da bi nudila estetski užitek.

Moralisti - moralna interpretacija Aristotelove Poetike - poudarjajo s moralistično
razlago katarze, očiščenja. Vincenzo Maggi - katarza št. možnost, da se znebimo
grehov. Um. sredstvo za doseganje moralnega redčenja - ljubez pemi s plujšjine.
Renašanci umetniki so bili kralji sami sebi estetski.

Dürer: lepota je stvar Boga, ljudje so hodiati v rajem izgubili tudi vse druge vtore,
popolnost oblike in lepote je rajeta v rokah teh ljudi.
Renes.: različni miselni tokovi

racionalizem: tipična spoznavno-
kreativna umaritev, in um. vidi le
preben vidik razuma

7. Estetika in novim veku.

Descartes razpel vsa prejnjaja filozofija, ker ni dožalaba svojih trditveo, T. i.
- to kar ni mogoče dvomiti

Arhimedovo točko človek. razpa je razel v samopotovosti duha, intelekta:

Mislim, torej sem. Imogala je vera v razum in prepričanje v njeg. moč, ^{bož, veročnost, prepričljivost}

→ Razum = sposobnost predoblikovanja čutnih podatkov v spoznanje. Vrojen ideje
omogočaja pravo racionalno spoznanje stvari in stvarnosti. racionalizem

Idealu absolutne premoči razuma je sledila planistična estetika - imela normativen,
predpisovalen značaj, na kvizitnem in diaurtem področju je absolutirala in kanonizirala
Aristotelovo Poetiko. <sup>descartenski kriterij razumnosti: razuma je jasno in
razločno spoznanje ali evidentnost.</sup>

Pierre Corneille (17. st.) - močno je upeljati v gledališče pravilno obliko, lepoto,
in red le, če se natlačno držimo Aristotelovih pravil. (zakonitost simetrije, omajite)

Fr. in nem. racionalizem: upštevanja um. in lepote, a se ni urjavjal tako kot
antika. Niso se s tem urjavjali pomembni filozofi, ampak kl. njihovi spotranci in privrženci
- manjše zanimanje za ta del člov. stvarjalnosti. njihova misel pod vplivom

Descartesovih kriterijev razumnosti (semica je jasno in razločno spoznanje
oz. evidentnost). Od tega kriterija evidentnosti ali razvidnosti je bila odvisna
racionalistična estetika oz. teorija um. Posateli Boileaux in maloga umetnika
je pojavniti nejasne stvari, ker je umetnost lepa le, če je misel, ki jo izrača,
razumna.

Umetnost katere cilj ni semica, spleni potrebna in
to lahko razumemo, razuma je v neposredni sodelovanju z naravo. 15

zlatava: umetnost piličajo
emanosti.

Datum

Boileaux

! po svoje razubana Platonova misel o remičnosti, spoznavni funkciji umetnosti.
• racionalizam = tipična spoznavna teorija umetnosti, um. si le poseben vidik razuma.
Nekatere filozofi - um. katere cilj ni nprvi vrsti resnice, splah ni potrebna in je
lahko zavrnemo, um. ima vrednost samo, če je n neposredni zvezi z znanostjo.
↳ različno vrednotenje um. vrsti - najj. vedne poezija, ker ne prinese znanstvenih
formulacij, oznamitvenje umetnosti, Boileaux: manot in um. imata
isto strukturo in ji zato lahko enako obravnavamo, poz. stran tega:
organiziranje um. akademije po vzoru Univerze.

Intelektualistična Enciprija o, tetize je zaradi poudarjanja znanosti in razuma v medem
smislu poniževala um. - a ne poud!

↳ Boileaux ni nič vtrajal pri dinteriji jasnosti in razločnosti: upaja tudi
nejasen in nejasen, njasno in celo nerazumljivo. Do veljave pridejo čustva.

Racionalizam = razdvojen gibanje 1.) premoč strogega matemat. razuma.
2.) filozofija čustva. oboje: mat. in filoz. čustev Bleis Pascal i srce ima
zakone, ki se ne ujemajo z zakoni razuma.

Osnovni problemji. estetične postane razume med razumom in čutvom.

↳ Čustvo je posem podrejeno razumu. Delo: Lepa umetnost, zvedema čna eno samo
mrečo - utemeljil je um. kot posnemanje narave n smisla aristotelovske idealizacije.
Narava mu ne pomeni le čutno zaznavne stvarnosti, ampak tudi domišljjske
pizore, ki se dopajajo le n člor. fantaziji in so le fikcije.

↳ A pripada tudi racionalizmu Descartesovega šipa: um. naj pomema
naravnih stvari, kot jih je zapledal z vidika jasnosti in razločnosti.

Tipično razsvetljensko prepričanje: vsi ljudje imajo enako mero sveta.

↳ ovisni se je mogoče privzgojiti in pridobiti, zbuditi k, kar je že n človeku, ker je tudi
ovis podrejen razumu.

EMPIRIZEM IZ NJEGA RAZVIJE

Psamosvojitev čustva - dukovnik L'Abbe Dubos 1670-1742. Racionalistični
tradiciji se je odrekel in bil spoznavno-konsteti orientirani um. - kritična razmislijanje
o pesnistvu in slikanstvu 1719. Um. je postavl mod filozofiji. Čustvo je zanesljivejši
in boljši sodnik od razuma!

Sofisti

Datum

Obnovil stavo teorije o ugodju pri raznavanju umetnine. Človekova osv.
teorija je ohraniti stalno pilično aktivnost - upajojo mača čustva.

Vživamo ob lastni duševni aktivnosti. (Augustin - fundicija upoda)
Dubos zahtoval haršno upajo (ki bi razvijala čustva, ne pa razuma).

Nj. primerjanje med um. in stvarnostjo: razlika je o intenzivnosti, jasnosti, emocionalnega, čutiv. doživl.
↳ to kaže Jean Jacques Rousseau kritiziral: tragedija ima lahko isto čustveno jasnost kot stvarnost.

Dubos: um. je penij, ki mu je matarijnost privojena in ne privojena. Izvirnost osv. ni
pomembna, pomemb. je um. oblikovanje in replahni posnemanje, (kot je tudi Boileaux)

↳ meilo umetnosti je njena življenjska prepričljivost ali verjetnost dopajanja.
↳ umetnina ne sme biti laž - n manipulja z ego, ali osv. digniti.

↳ nov odnos do um. in "genialnost" - z vidika primajalne etnologije: um. je pri različnih
ljudstvih neenakomerno porazdeljena zaradi podrobnih (razmer in ego razvoja narodov
- začetnik miljejske teorije (kažeje Hippolyte Taine in Herder)

Racionalizmu = um. n osv. je razum s svojo znanstvenostjo, pri
Dubosu tudi drugačni poudarki - motranja protistvoja racionalizma

↳ znanost ne vedna kot umetnost, znanost je nevarna vsa globljina osv.
Angl. filozof John Locke: govorništvost = lepa znanost, ki zleha osv. in preme modernej

Leibniz: pesništvo proti znanosti = 1 proti 7
eden največjih materialistov Thomas Hobbes - začetnik psihološke estetike (emaciha
za ves čamejši empirizem!) : domišljjska je povezovanje različ. podob, um. podobenstvo sprazij
kador je naravnana k jasno zamišljenemu cilju. A nimajo vsi ljudje enako mero
domišljjske, umetniki jo imajo n izobilju, podobne naravnostjo tako, kot drugim ljudem niče ne
pride na pamet. Domišljjska in razum sta enakovredna! -> racionalisti se ne strinjajo!
- spor med racionalisti in empiristi ne do konca 18. st.

EMPIRIZEM: spoznavanje je n čutnem izduktore, razum se le organizator člor. enanja
↳ tudi pri empiristi (kara kot pri racion) estetika ni bila raziskovalno področje glavnih filozofov!

↳ lepoto so iskali samo n načinu ilovčevanja dojemanja, predmetov, kaj n člor. daji je, zaradi
česar nam kaj upaja, dupo pa ne in kaj so predmeti, do katerih nimamo nobenega estetičnega
odnosa. 17

lord Shaftesbury (moralist), bil je pod Platonovim vplivom. Obnovil je antične Eritenje lepega - harmonije, enotnost, pravo razmerje → in to usmeril v člov. dušo
 → poseben člov. čut za lepoto, s tem naj bi dojemal vseotje. Notranja harmonija:
 → lepota je v užitku / izenacevanju nasprotij. Estetika proučena na estetskem čustvu.
empiristi: čutvo je psihična sposobnost; lep / imelep → glede na estetske odzive samega
človeka in njegove psihične notranjosti.

- Pomen domišljije ali imaginacije = bistvena, temeljna značilnost umetniške ustvarjalnosti

Alexander Gerard (1727-95): Esej o okusu, Esej o geniju
 - znač genialnosti: izumljanje novega, se ne videnega,
 → duševne sposobnosti: 1.) razmarje 2.) spomin 3.) domišljija (novost, izvirnost, original)
 4.) razum → mi ustvarjalen! pasivni aktivna
 (ker vodi le do pojmov)

Genialnost je sposobnostih domišljije (prigenuje je intenzivna).
 → okus: pomiritev in sožitje med notranjim estetskim čutom in sposobnostjo razsojanja,
 pravi okus dosega: hito in materialno raznavanje stvari, začrtno so v resnici; primerjanje in
 pretehtavanje razmar, razsojanje čutil, človeku slep o vsem drugaj.
 Funkcije čutil nikajz priposameznih - ljudje različni, kar zadeva okus.
 → za pravega estetskega pricemal samur Aristotela, ker se čutil in vedel, kaj je lepo.

18. st.: estetika se razvija ob strani z teor. filozofije: racionalizma in empirizma.
 Kljub temu mori poudariti, si privedejo do nastanka estetike kot neodvisne discipline na
 celini (v memskem racionalizmu), na otoku empiristični tradiciji razsovanje
 estetskega okusa, vprašanje splosne veljavnosti estetskih sodb.

8. Estetika postane filozofska disciplina Hutcheson, Burke, Baumgarten

Dvotirni razvoj estetike: 17. st. - 1/2 19. st. → od tadrat naprej cela muzična smeri.

filozof David Hum - empiristična estetika: lepota ni v pesmitvi, ampak v balčnem občutku

psihološka estetika - razvil jo je empirizem. (Humu prihrdil Gerard, za moral pa je kraj
 Hutcheson) Hutcheson (1713-1793) - moralne filoz. Shaftesburyjeve učenec: notranji čut je nad zmnozostjo predstavljanja
 sposobnost doživljanja lepote in spoznavanja.

Hutcheson: notranji čut matematični zakon (absolutna lepota)

ker je angličnost teles enaka, si tače lepota kot carličnost
 - "ustavljemo razmerje" med enotnosti in različnosti = normat. zakon estetskega
 človek razma kvantitativno, številčno razmerje kot občutek doživljanja lepote, medabi
 dojel njen verod. (razodga me zanima)
 - estetika presoja je mentalna, spreminljiva, subjektivna, ni pri vseh ljudeh enaka. čustveni element!

Hutchesonov matematični zakon: pravilno razmerje med enotnosti in različnosti
 je absolutna lepota, relativna lepota je v podobnosti med originalom in posnetkom
 (posnetek je lep, čeprav izvirnik ni: gude si ale stvarnosti dobijo na sliki obliče lepote)
 Nadaljeval Edmund Burke (1729-1797): antiracionalistična usmerjenost! - si pravje!
 - estetiki čut je nagon, odviseu od človeškega socialnega čuta (rabi se družimo z živimi
 bitji, čimam vzbujajo občutek veselja in zadovoljstva).

socialni nagon = čut za lepoto: 1.) simpatija / sočutje (učivanje ob tragediji ali divani)
 2.) posnemanje - na njem temelji ugodje ob opazovanju slik, kipov, pismi
 3.) ambicija / klomovanje - uveljavljanje osebni ob obdicih, čisto omospinje (vzvišenost)
Problem splosne veljavnosti okusa (Burke): okus je nevarna sposobnost, obstojati
 morejo obče veljavni zakoni, ki pa uravnavajo estetske sodbe so občutljive, so odstranimo
 vse subjektivne dejavnike: navade, dolžine, starost, vpsja...
 → ugodje ni neposredno povezano s neupobjem idra sta postvni, specifični estetski doživljanje
 intzi pojari se indiferentnost / ravnodušje - predmet brez estetskega čustva!

Burkovo smer poglobita Henry Home ali lord Kame in William Hogarth v zgodovini
 estetike Gilbert-Kuhn v slo. prevodu.

18. st. Leibniz in racionalizem (spoznavna teorija) okus! instintivno, nagonsko doživljanje
 estetika sodba zato ne more biti racionalno doželjiva in ne oveljiva, bolj čisti dušni pot pa razum
 - vsako estetika doživljanje se lahko razvije s pravo vednost, kerji je polnega fizičnim zasnitot: primer glasbe
 ker je po osnovi matematična pa se razodera intuitivno. gr. aisthesis = občutek

Alexander Baumgarten (1714-62) in "estetika", učenec Christiana Wolffa
 2 temeljni disciplini: logika - znanost o zakoni miseljenja estetika - znanost o občutku
 čutnega spoznavanja. ubraja se o primimi in naravninimi predstavljanji sednja se z najvirnimi in mang matematični predstavljanji

spoznavanje = 1.) misel, razumsko 2.) misel, čutno

estetika ← doživlja brez racionalnih konstitutivnih znakov
estetske predstave: so estetsko jasne; te so jasne intenzivno, vsebinsko, sodijo v logične
logične predstave: so estetsko indiferentne, ravnodušne

Ugovori proti: o spoznavno estetskega, gnozeološkega stališča → km j odgovarjal Baumg.

Baumgartnova definicija um.: lepo je popolnost, je mo minogepa, Solitor n kaže
čutno zaznavno. ⇒ estetski intelektualizem, ker tačo, pri logiki kot pri estetiki
za resnico, celo ob istem predmetu. zaznavajo lepote se posredna pot do resnice.

B.: cilj umske poti je resnica, cilj čutne poti je lepota, cilj strojnogijske pa dobrota.
Lepota pa lahko zaznavamo tudi tam, kjer ni nobenega od teh momentov.

(lep je lahko dosleden miselni sistem, ni sploh ni resničen, ker lahko temelji na
napacih, neresničnih predpostavkah: lep je lahko medaj, medali sli b'vati dobro in
resnično.) Kategorija lepote je pri njem relativno samostojna.

lepo je odvisno od razvojnega stopnje duševnosti. (?) → estetika je znač člov. omejenosti !!
- estetika ni več podrejena razumu neposredno, ampak čutnost podrejena razumu

Johann Georg Sulzer: delo splošna teorija lepih umetnosti.

↳ nadaljeval Baumgartnovo estetiko.

- tudi njemu je estetska ideja manj razločna od racionalnega spoznanja

- različna z B.: B. → estetska ideja je niže spoznanje zaradi same narave

opazovanega objekta Sulzer → narava je v dejanju samega opazovanja: isti
predmet je mogoče spoznati ali kot jasno in razločno idejo ali kot občutek
menalansko. Značaj spoznavanja je relativen - odvisno od našega
trenutnega stališča.

Um.: izredno pomembna vloga čustvenih dejavnikov; izrazi, odraža
stanja (glasba!), je sredstvo za dobro vzgojo človeštra:

Um. dobi svoje avtonomne področje in konje, ni več vezana na različne
filozofije!

Lessing - delo Laokoon: o problemu formalne lepote in izražanju čustev,
glede na mejo med sliko in pesnistvom. **Različne um.:** različna estetska
merila

Datum

2. nj. delo: Hamburška dramaturgija: ni razumevanje velike umetnosti. Nacionalna
dramma - problem religioznosti Aristotelove poetike - težav predpisa o enotnosti kraja, časa in
dejstva s tragedije.

Moses Mendelssohn: estetika ugotovi ima trojni izvor: 1.) enotnost različnosti - estetska
formula 18. st. (= definicija lepote) 2.) soglasje s različnosti (= racionalna popolnost)

3. stanje plomenitosti telesnosti ali čutnosti

Tudi njemu je um. vsoti vsestr. za doseganje moralnosti. → vsejina maloga!

(duh ti iste miselnosti, ki je napovedovala romantiko - nem. dramatik F. Schiller

↓ **Johannes Nikolaus Tetens**: v psihologiji: 3 temeljne psihicne zmožnosti: 1. razum

2. občutek 3. volja → to razdelitev sprejma tudi Kant

konc 18. st. torej: lepota - mi je mogoče razločiti z drugimi pojavi ali je preveč ma
nikaj drugega → ma resnico ali dobroto. → Tetens tudi pripisal k osamosvojitvi

estetike kot posebne discipline. Estetika je morala upoštevati tudi razvoj posameznih

umetniških vrst, npr. poezije in drame!

Racionalistična estetika 18. st.: estetika je ma ravni čutnosti (raven mersionalnega)

→ „lepe lepote so mase čutnosti“

9. Estetika v Kantovi filozofiji

- racionalistični odnos do estetike (Baumgarten → člov. čutnost kot nižja sfera
spoznavanja) je že v razcvetu (18. st.) doživljaj kritiko.

Wilhelm Heinse (nem. estetik): skušal oživiti renesančni naturalizem

- najvišja vrednota = narava

- lepo je vse, kar se v skladu s svojo naravo naravo (tudi stoji)

- ločil je lepo od koristnega; - upiral se je razumu, obdrževal silovitost narave

- vsača dežela in vsako ljudstvo ima svoje narave → nima n smisla sledovati po
stanli Gicli, ki so se izginili. Vsač naj dela v istem delju, ki mu pripada, pa razum

- najvišja estetska vrednota je čutnost, izvor estetskega užitja je v spolnosti

(slik. in kip. služiata v prvi vrsti di) → um. je priuška kot člov. narava 21

Johann Georg Hamann - hotel počiti estetiko od filozofije in ji v posebnosti naučiti.

- vid in duh za zaznavanje lepote

- empiristično / iskustveno raziskovanje naj bi pripeljalo do estetske fenomenologije / pragmatologije!
- zavracanje klasičistične poetike, zahteval historični vpogled v um. + resen primerjalni študij pojavov v zvezi z um.

anglesi:

empirizem: Bacon, Locke, Berkeley, Hume: mihi človek spoznava ne izredno oko in jih načeloma ni mogoče razsiliti: Bdi ne je spopadati z problemi vsačdanjega življenja: pravo država, ekonomija. Učenec Adam Smith povečal življenje politični ekonomiji - na celini: Wolffova racionalistična filozofija dogmatizirala dinamično in dialektično Leibnizovo, pihito na videz rešila vse probleme.

Prepad filozofije je krajal razsvetl. Tudi na področju estetike. Treba najti posrmiter med racionalističnim podrejanjem lepega čistemu razumu in med empirističnim relativističnim subjektivizmom.

Immanuel Kant: 1. Kritika čistega uma 1781, 2. Kritika praktičnega uma 1788, 3. Kritika presodnosti 1790. $\searrow$ kritična analiza spoznanja 5 to prvo knjigo - kritika je skušal preuminiti in spremeniti relaten trž filozofskega razmišljanja. Razmerje med čutnostjo in umom, med apriornim in aposteriornim spoznavanjem.

Transcendentno imenuje tisto spoznanje, ki se ne nanaša na predmeti, ampak na načinom spoznavanja predmetov, kolikor je to a priori možno. $\rightarrow$ možnosti človekovega spoznavanja. To je transcendentno - izkustvo presega naše spoznanje, zato ker pre preko spoznanja posamičnosti (predmetov) in meri na predmetnost samo.

Kopernikovski presvrat: prej so bili filozofi prepričani, da predmet določa zavest.

Kant: zavest določa predmet. Kako ga določa? Zavest unija čutna vtise po vnaprejšnji določenih poteh: na področju čutnosti sta to prostor in čas kot apriorna, od izkustva neodvisna zora, na področju razuma pa človek oblikuje svoje spoznanje na podlagi vnaprejšnjih kategorij, npr. substanca, vzročnost, bitvanje, mujnost, dlučajnost... (12)

"Kantovi čutim in zaznavam, to le n obliki prostora in časa."

Datum

Protiformni stvari $\rightarrow$ remičnosti idej čistega uma (čiste metafizike) ni mogoče empirično emantivno dobiti.

Človek lahko spozna samo pojave, ne pa stvari, ^{Das Ding an sich} kot so same pr sebi. Razum ne črpa svojih zakonov iz narave, ampak jih je sam predpisuje. Svet je človeški, podrejen možnostim človekovega spoznavanja, subjektivno za človeka.

2. Kritika praktičnega uma: o mujnih pogojih moralnega življenja. Zahleva po avtonomiji človekove svobodne volje $\rightarrow$ vsakemu človeku mora delovati vnaprejšnji, apriorni, od izkustva neodvisni moralni zakon, davek za vse = kategorični imperativ.

! (osrednje vprašanje 1. kritike = splošna veljavnost spoznanja) 2. kritika = splošna veljavnost moralne sodbe 3. kritika = kritika presodnosti: osrednje vprašanje je splošna veljavnost estetske sodbe. $\searrow$ Urteilskraft

1. kritika čistega uma: estetske sodbe imajo samo empirično veljavnost, so torej samo relativne in niso splošno veljavne. Uspah Kritike praktičnega uma: napotil ga k analizi / podzusa kritične analize človekovega zmožnosti, ki ustrezajo lepoti.

Kritika presodnosti: skušal ugotoviti subjektivno stran dojemanja lepote. Estetsko ugodje = nezainteresirano ugodje, ima kontemplativno, razmišljajočo naravo, apriorno čutno = spoznavnost doživljajoče zavesti. $\rightarrow$ estetska sodba je reakcija subjekta na predmet in ni lastnost predmeta! = različica funkcije teorije lepote (že obravnavali prej)

estetska zmožnost $\rightarrow$ možnost dojemanja lepote je v harmoničnem predstavljanju stvari. harmonično predstavljanje = harmonično razmerje med čutnostjo in umom, med predtavo in mislijo. Domišljija je to razmerje in je lastnost zavesti naplch.

Lepota = apriorna fantazijska harmonija med čutnostjo in umom. Estični, določni pogoj 1) pravilna lepota (glasba, rožab) 2) spremna lepota - predmet n sleda z namenom (človekova lepota, lepota poljaja) Ideal lepote = naravna lepota

umetnost ustvarjajo geniji - božji dar, ni ga mogoče razložiti razumno. Znanost je vsakomur dostopna in je priučljiva. Kant je najvišje čemilpozivje - najbolj udeležena fantazijska um. ima velik kulturni pomen, saj lepota izhaja iz razmerja med čutnostjo in umom. Estetsko področje je med čutnostjo in med moralnostjo.

Datum

26.12.2006

pesnik filozof
Schiller, Hegel

Iz Kantove koncepcije estetike so rasle 3 smeri: vsebinska ali idejna estetika, formalna estetika (Herbart, Zimmermann, Hostinski), aksidolška estetika (neokantovci: Ernst Cassirer)

Kant: mejnik in razvoj estetike, ki se premagala nizko racionalistično vrednotenje um. ter empiristični relativizem. Ta estetika je postavila um. in estetiki romantike in vrh vrednotenja človekove ustvarjalnosti. → um. = poetizirana filozofija.

10. Estetika in nemški romantiki: Goethe, Humboldt, Schiller, Novalis

Johann Wolfgang Goethe (1749-1732) - pesnik, dramatik, znanstvenik, politik, estetik. Njegov kriticist Eckermann: Pogovori z Goethejem. Razlagal svojo lastno pesništvo, umetniško prabo. Človekova ustvarjalnost - središče in temelj bivanja.

Svet je narava in svet, kolikor ga dojemamo z nepošvarjanimi čutili. Drugaj čutili ni dovoljena nobena pot (ker žari protne vtise). Čutno zaznavni pojavi = prafenomeni, prapojavi / jasne zakonitosti in red vsake stvari.

Narava se pojavlja, v katerem je utelosena lepota. Umetnik je njen mojster in njen suženj. Poezija ni plod poljubnosti domišljije, ampak vneprejšnje videnje realnosti. Je anticipacija realnosti, izkustvenemu preverjanju znanosti se menično izmika. Navdih svoboda usmerja in anticipacija stvarnosti, do katere z naravnimi, znanstvenimi ali vsakdanjim mišljenjem ne bi nikoli prišli.

Lepota je manifestacija naravnih zakonov, ki nam bi bili brez njene pojavnosti neznani.

Nj. otčudovalec Wilhelm von Humboldt - sistematična oblika G. misli.

O Hermannu in Doroteji: um. je sposobnost zbuditi ustvarjalnost domišljije in skladu z zakonitostmi narave. In skladu s Kantom in Goethejem: umetnost je domišljijato prikazovanje narave.

- ustvarjalni proces ima 3 estetske zakonitosti: 1) objektivnost sveta je čutno doživetna, predmet je nekaj protnega, pri marnega. 2) umetnost je temo porazena s predmetom, ker sodi na čutno področje → umetnost mora prikazovati čutno naravo in živo.

ni z material Goetheja

24

Datum

27.12.2006

Schiller: transcendentnost, apriorni pogoj izrečenja estetskih sodb (Kant) - 2gona (igra) - objektivna plat lepote (Kant) - vsajna um. kultivira, in oplemeniti - lepota: simbol dobrega in človek-popoln - um. lepota: človek-popolnima

3. struktura objektivne predmetnosti je zakonita, in mi je mi nič poljubnega, vse je podrejeno apriornim zakonom, ki jih raziskuje znanost.

- in um. se združuje objekt z umetnikov domišljije. Narava je kot moč & božjemu (razumju prihajajočega re. spinozizma)

Friedrich Schiller - pesnik, dramatik, urednik, filozof. Sprejel vplivom Leibniz-Wolffove stile, nato Rousseauja, potem prepričan Kantov, čeprav tudi s Fichtejem in Goethejem.

Kant - Problem estetike (Kant) transcendentnost, izšel apriorne pojave izrekanja estetskih sodb.

Kant - ni se strinjal s Kantov definicijo lepote, → lepota ima namreč tudi svojo objektivno plat kalijeva priorna: (Kantovi odmer pri Heglu), lepota je v zmanjšanju predmeta razodvajanja re. svoboda. → objektivizacija lepote, prador - predmet. Estetski um = harmonija med čutnim predmetom in ideji, ki je omogoča gon. (čutnost + razumski izraz nad čutnosti)

- lepota je simbol dobrega in simbol človekove spolnosti.

- um. lepota je izraz človekove poduhovljene čutnosti

re. narava človekove razodajitve pri svoji umetnosti in red

2 gona obvladajeta človeka: snovni (materialni) in oblikovni (formalni) gon.

3. gon = gon po igri

↳ človek kot umeljivo bitje, smisel na prador in čar. (razodaj. svoboda, racionalna narava)

↳ antropološka konstanta estetike; estetsko doživljanje je primarno

z doživljanjem igre: Razumimo se po svobodnih, poljubnih pravilih, ki jih ne vsiljujejo

ni naravna, niti moralna nujsnost. Kantov transcendentniem x razum umikati pshodo

razodajnim: Bistvo lepote in umetnosti je igra. Človek je človek, dožljal se igra.

Romantično: v estetiki in um. = vsajna funkcija, um. in njena teorija lahko človeka oplemeniti in kultivira. (po Fichteju)

! Um. se po vrednotenju in romantiki poravnava na 1. mesto, preva filozofije in religije.

Pesništvo postane delo pesnikov 1772 - 1801

Friedrich von Hardenberg - Novalis: "Pesništvo je prava absolutna resničnost, se jedro moje filo zofije. Bolj ko je kaj pesništvo, bolj je resnično."

! Um. in stvarnost postaneta eno in isto, um. je moč prave resničnosti: izraziti idejno pojmovanje um. in estetike, intelektualistična koncepcija um. (Goethe, Humboldt, Schiller, Novalis) → srednja kategorija estetike je resnica. Um. razmanjuje znanost ali je

z njo enakoparna pri odločevanju resnice. Umetnost = znanost / resnica

25

Friedrich Schlegel - filoz. izhodišče v Fichtejevi filozofiji absolutnega subjekta.

- um. je najvišja oblika duha, predvso za dojetanje absolutnega
- najvišja pesniška vrednota je romantična ironija v samozavedanju ustvarjalnega duha.

- klasiistična estetika se neuspelo popevovanje in suženjsko prvenanje grške umetnosti

- romantika = neskončno približevanje estetskemu idealu

- prihodnost = lučnatost poezije in znanosti, domišljije in razuma

- um. (posebej pesništvo) se vpleteta v ^{PRVI OPOZORIL:} ~~se~~ mi da njen privesek ^{um. je vpletena v togo}

August Wilhelm Schlegel - matematičiral in populariziral bratove ideje.

knjiž. prevajalec **oba brata**: utrla pot teoretski utemeljitvi lepote in um. v nem.

klasični filozofiji: Ustvarjalnost duha: pesnik = filozof, filozof = pesnik Filozof in um.

aktivata resnice, eden v čutno-mazorni obliki, drugi v intelektualnem zrenju.

Gottlieb Fichte, filozof, razdelitev na JAZ in NE-JAZ. Umetnost mora predelati transcendentno, stališče v univerzalnega.

Goethe, Schiller, Schlegel: pripravljena tla za Hegla.

11. Schellingova in Heglova estetska ter filozofska misel

Fichte: razvil subjektivno plat idealizma, uporabil dialektično načelo antitetičnosti ali nasprotovanja

objektivno plat idealizma je razvil **Joseph Schelling**. Predstavnik romantične struje filozofije, ki je poudarjala individualnost, visoko vrednotila umetnost, bila antiracionalistična in verovala v organcizem in vitalizem.

- najprej navezan na Fichtejev absolutni subjektivni idealizem, kasneje na Leibniza Kanta in na Spinozo (odčitje romantike); sistem filozofije narave + transcendentna filozofija.

- ustvarjalna, produktivna moč razuma (Kant), vsemočernost uma (Fichte)

"Sistem narave je hkrati tudi sistem duha"
↳ polarnost in dualizem narave, razsevnost in privlačnost, pozitivnost in negativnost, kisline in alkalije (kemija), subjektivnost in objektivnost (člrs-zavest).

Datum

- vitalistični pogled na naravo

- knjiga sistem transcendentnega idealizma: filozofija je naprednišča zgodovina samozavedanja.

- razvoj člrs. pritične dejavnosti: od čutenja in zrenja ter od refleksije (razmišljanja) do razsojanja in dejanj volje. z volje zavestno ustvarjamo in z nje postane net predmet zavesti

- kot pri vsakem determinizmu je (kot pri Spinozi) ^{podobno} človekova rožoda spoznanje nujnosti.

- do prave harmonije med teoretičnim in praktičnim umom pride šele v um. romantična težnja te dobe, um. je pozitivna filozofija

- um. prikazuje objektivirane, opredmetene ideje

- um. deluje dialektično: osvobodi se narave povzpre se k ustvarjalni energiji duha, spet se od tod vrne k naravi → posnema duha narave, ki deluje v jedru stvari in se izraža z oblikami in liki kot s simboli.

- um. postane orodje, v katerem je mogoče pojmiti svet, filozofije.

Georg Friedrich Hegel (1770-1831) - nadaljeval Schellingovo filozofijo in idejo o um.

= največji **sistematik** nem. klasične filozofije

- nj. filozofija je sistem **dialektično se razvijajočega** / duha ^{absolutnega}

- racionalno jedro nj. filozofije: priprava za materialistični prednat v marksistični f.

- v Tübingenu je študiral teologijo, seznanil se s Schellingom in s pesnikom Hölderlinom.

- navdušen za fr. revolucijo in za panteizem, prikipela ga Kantova kritika presodnosti.

- 1807: **Fenomenologija duha**

- gim. profesor v Nürnbergu, knjiga znanost logike: združil logiko + metafiziko

- univ. v Heidelbergu, 1817 **Enciklopedija filoz. znanosti v osemih delih** - Mala logika

- berlinsko obdobje: **Filozofija prava**, po smrti učenci izdeli predavanja: Predavanja o estetiki, Predavanja o filozofiji zgodovine, Predavanja o zgod. filozofije. ^{fenomenologija duha} ^{prva enciklopedija}

- **načelo absolutne ideje**; 2 cilja: 1.) povzdigati zavest na stopnjo absolutnega ^{zavest} 2.) celotno vsebino tega spoznanja razviti z **dialektično metodo** (tudi s estetiko)

3 deli: 1. logika: znanost o ideji, o absolutnem duhu 2. filozofija narave: znanost o ideji v njeni drugoti

3. filozofija duha: znanost o ideji, ki se vrne nazaj k sebi

- Heglova dialektika → razvoj pojma (spreminjanje lastnega pomena) "postajanje pojma" in stalno porajanje protislovij. Protislovje se razvija neposredno iz pojma samega.

Ta razvoj je rečen šot pri antičnem Heraklitu. Ukinitelj se brani ohranitelj in dvig in more oblike.

- negacija dela vsak pojem (Spinoza: vsaka določitev je negacija ali zamikanje).

- pojmovne triade razvija Hegel na abstrakten način: npr. subjektivni duh, objektivni duh in absolutni duh.

- fenomenologija duha: govori o pojavnih oblikah duha na stopnji razmišljanja, čutnosti in uma

- pojasniti zgodovinsko pomeni "razviti strasti ljudi, njihovo dejavno moč in cilj človeštva: samospoznanje absolutnega duha.

- absolutni duh - 3 faze: umetnost, religija, filozofija

↓
duh miselnih dejavnosti
duh se sre pobožno samega sebe

12. Lepota in umetnost v Heglovi estetiki

estetika je popolna ali skorajda popolna izglučila objektivno lepoto ali (v romantični) lepoto narave. Umetnost (religija, filozofija) → samorazvoj in samospoznavanje duha.

Hegel: um. lepota se razvija iz duha in je prerोजना lepota, duh in lepota sta nad naravo in njeno lepoto. Duh = resničen, osmišljiva empirično stvarnost.

Naravna lepota je le odsev lepote duha, je v tem duhu.

Lepota narave je daleč od duha. Umetniška lepota je zaradi človeka (ki je po substanci bliž duha) ustvarjalna. Lepota je čutno svetlikanje ideje, je čutni videz/pojavnost ideje ali duha.

→ Hegel: spoznavnoteoretska konceptija estetike, za lepoto je odločilna resnica stvari in ne formalna razmerja.

Formalna načela niso veljajo v um (treba jih je v um. razkrivati), vendar pa sama na sebi ne morejo konstituirati same lepote.

Vsa formalna načela lepega (pravo sorazmerje, simetrija, ravnovesje) so samo različice temeljnega estetskega zakona - t.i. "emotivna različnost".

Datum

Hierarhija formalnih načel po Heglu: ponarjanje (stebrov in stolpnici) - najmanj izraža idejo, simetrija izbira dele česa odli določenega radija - ima več vsebine, zakonitost povezuje neenake dele v celoto, bližje je duhu, harmonija povezuje neenake skupine ^{delov} v celoto umetnine: barve, zvoke, oblike, zvoše z gibi, na vrhu lestvice: emotivna čutno zaznavnih snovi.

① lepota = resnica ② resnica je drugačen ^{način} obstoja ideje kot lepota

redno → umetniška lepota, naravna lepota ima malo vsebinskih elementov, le. obstoj ideje je nekaj dejanskega/resničnega.

- um. je emotivna struktura in zgodovine
- systematicnost in zgodovinskost/historičnost Heglove estetike
- Friedrich Engels pisal o Heglu: "bil je prvi, ki je skušal n. go. dočezati razvoj notranje povezanosti, zgodovinsko pojmuje v Fenomenologiji duha, v Estetiki in v..."
- um. se razvija v triadah, dialektično, razvoj je zaradi nasprotja med duhom in materijo

- duh kot umetnost se razvija v 3 fazah/pojavnih oblikah: v simbolni, klasični in romantični umetnosti; Hegel jih je drugače pojmoval!

- simbolna umetnost za Hegla: ornamentalna faza um: orientalska arhitektura, zgodnji Egipt, hieroglifi, ornamenti = predumetniška stopnja, ker čutni videz se mislo v sbladu z vsebino (s tem, kar naj bi izražali). dvoumnost, skrivnostnost, ozvisenost. Sfinxa je temeljni simbol. Hebrejsko pesništvo, psalmi iz st. zveze, globok prepad med vsebino in obliko, ne more pridaati boga. Hebrejci: "boga ni mogoče spoznati v doživetni, čutno-zaznavni podobi."
- duh se dialektično uvinja in preide v KLASIČNO UMETNOST ki je popolnost izraza in oblike! Kl.: ponarjanje člov. telesa (duh se razodera): grško drabje oz. kiparstvo. Kipi bogov so človeški, individualizacija duha v bogovih.
- Dialektična ukinitelj/razvoj = antropomorfizem: počlovečenje ustvarja popolno umetnost, vendar ogorča in ovira rast in razvoj filozofije.
- Negativno se klas. um. razvija v SATIRO - satirično gledališče v Rimu in buji zvestot.

Hegel = vrh nemške klasične filozofije → izhodišče za moderno filozofijo
pri Heglu: samo grška um. Datum
rom. um.: žrščanstva um. (del stanega reka, srednji in novi reč)

Positivno se klasična um. razreši v romantično fazo (Naša današnja terminologija romantika se začne s Kantom, velikiimi nem. pesniki 18. st., časovno ožji pojem.)

Ti - Hegel: romantična um.: prevlada duhovnega el. globlino čustev, neskončna subjektivnost. Romant. lepota = notranja lepota.
v žrščanstvu: absolutni duh se spremeni v religijo in zapusti umetnost.

Krščanska ljubezen: glasba, dišarstvo (motivi iz Kr. žilj., Mariji in svetinšor).
pogleda duha samega o reboj, čaror je lepota ujemanje duha s fizičnim utelešenjem. → duh se poravnava: glasba, pesništvo, tragedija; višja pomiritev

- zadnja stopnja romant. um. = humor (= romantična ironija; prelom z zahtevami tradicije in običajev.)

→ duh umetnost zapusti, preseli se v religijo. Vmešom smislu je človek umetnosti. Filozofija je človeška faza samospoznavanja duha, se človek približnosti, konec dialektičnega razvoja. Um. neha biti nosilka resnice/ideje in se o tega vidika neime.

→ um. se po razvojni logiki kaže kot prehajanje absolutnega duha od najnižje faze v simbolni do najvišje oblike v romantični umetnosti.

→ strukturni vidiki: o prehodom v klasično um. egipčanski tempelji ne izpimejo, odpravljena je le njihova funkcija v razvoju samospoznavanja absolutne ideje.

* prva um. disciplina = arhitektura (znac. simbolne um.) = najbolj merodna, skromna umetnost, najmanj izrazna, nema je. (= zamrznjena glasba - Hegel + prej Schelling) Gotska katedrala

* šiparstvo: ideja se tu popolnoma razode, ker se v človekovem živju najbolj odseva člov. duša. Gube oblačil povčujajo harmonijo lika.

* šlikarstvo je prvo od treh romantičnih umetnosti, reši se 3D, idealni prostor. → bolj izrazno in ekspresivno od šiparstva, je univerzalno - dopušča različne načinne slikanja, različne vsebine ali snovi

* glasba je še višje utelešenje romantičnega duha, prostor izgine, ostaneta čas in čustvenost.

Datum

* poezija, najbolj univerzalna umetnost romantike (= prostorska, časovna) bes, lirika, drama

Religija se kot vsa naravnost, ču dojema absolutne ideje kot Boga, potrebuje njegovo čutno podobo. (filozofija - pojmi)

Klasični marksizem se iz Heglovega filozofskega sistema izvili zdravo, racionalno jedro. (to sprotaj tudi Frana Jerman)

13. Formalna estetika Herbarta in njegovih učencev

Angleški empirizem + Kant + metodologija sodobne fizike + ideal matem. eman. = POZITIVIZEM (različni filozofski tokovi)

→ razvoj filozofije logike, metodologije znanosti, razvoj estetike pa ne!

→ pozitivisti: starši estetike (in etike) miso prerealizirani, sodijo med množico metafizičnih stvari

→ filozofski šole: zamikanje hegelovstva: Kierkegaardov predexistencializem, Schopenhauerjev voluntarizem, Nietzschejeva filozofija madclouka

→ navezana na Kanta: estetski formalizem - začetnik:

Johann Friedrich Herbart (1776-1841)

• Fichtejev učence, kasneje sel svoj omen
- cilj filozofije mi raziskovanje bistva, stvari in pojavov, ker so ti nespozmatni

- cilj filozofije = iskati njihne sovisnosti v člov. misljenju, odstranjevati protislovja, ču so v našem izkuštvu

- uveljavjal je mehanistično pojmovanje sveta nasproti dialektičnemu

- estetika = samostojna znanstvena disciplina

- Kantovo pojmovanje dojemanja lepote (= nezainteresirano ugodje): lepota mi rezana na vsebino in idejo, združena je z obliko in formo. → me sprašuje se kaj je lepota, kaj je bistvo, ampak: kaj je estetski objekt?

- raziskovanje estetskih odnosov

- čustvovanje je razmožje med predstavami

- imamo tudi odnose, ki so zunaj ugodja in neugodja - so emotionalno in estetsko indiferentni (npr. matematični odnosi)

- nj. naloga: razmejitev njih razmerij nasproti drugim

- temeljna lastnost matem. razmerja je konstitutivna/sosledična določenost, ker členi razmerja lahko variirajo med seboj

- estetsko razmerje = konstitutivna določenost; členi tega odnosa po naravi nimajo, to je samo lastnost skupnosti teh odnosov.

Formalna estetika je načela prvih vprašanj in jih tudi rešila

Herbart: hedonistična teorija: estetska razmerja vzbujajo ugodje in neugodje, matem. razmerja so zunaj tega področja, so estetsko indiferentna.

Temeljna Herbartova ideja: v estetskem raziskovanju je treba najprej izluščiti elemente estetskih pojavov in potem preiti na kompleksne pojave.

→ simetrija = estetski element najrazličnejših pojavov, od narave do um.

- estetske el. je mogoče pokazati samo z metodo abstrakcije, odmišljanja, tako da z estetskega predmeta odstranimo vse nebitne lastnosti in pojave.

↳ delitev estetskih razmerij: simultana / keratna in sucesivna / zaporedna.
Lepota prvih je v prostorskih razsežnostih (npr. um. in arhitekturi), lepota drugih pa je časovno opredeljena (književnost, glasba)

Novost formalne estetike: metafizična idejno-urbinska, polje estetičnosti je le v objektu, psihološko-empiristična pa le v subjektu. (odnos med subjektom in objektom oz. razmerje je področje estetičnosti).

„lepo je v subjektu, a je poglavitna odvisno od kvalitete objekta“

- snov, materija (um. dela) se sama na sebi estetsko ravnodušna, indiferentna

• še le oblika/forma izraža razmerja in stem da predmetu njegovo estetičnost.
(ton → ačord / ali melodija: dobi estetski pomen)

Estetska sodba je razvidna ali evidentna po eni strani in singularna na drugi

1. evidentnost > jamstvo, da bo ob istih pogojih spet prišlo do enake estetske sodbe (estetski čut človeka za sprejemanje estetičnosti)

Datum

2. singularnost estetske sodbe: sodba je individualna (mešemu ugodja) in nima logičnega značaja.

3. posplošuje se dodano sodbi, tuje el. (?)

Izvedbo tega sistema je pripravil svojim učencem in privrženem.

dr. Alma Sadnikova

- knjiga zgodovinski razvoj estetskih problemov: „Herbart je prvi, ki drusa piti do elementov estetičnosti, ... v pogled na celotnost estetičnih objektov, v tem je njegov idejno-razvojni pomen.“

Robert Zimmermann (1824-1890) - najbolj zvest H. učencem

- urvarjal se z analizo estetsko relevantnih predstavl in z dnosi med predstavami

- sistematičiral Herbartove temeljne zamisli

- Ivan Beonik in Ljodor Cankar sta se silicevala nanj!

- z. estetika je morfologija lepega, oblikovnje pojavov lepote

- ugodja samo to, kar se ustvarja, homogene stvari pa ne!

- harmonija je tam, kjer prevladujejo med neenakimi členi dvaki!

- disharmonija = prevladovanje enakih delov, vzbuja neugodje

↳ člov. poihčna sposobnost omogoča, da sami v sebi madonstimo prebotaresharmonije z novimi, fantazijičnimi predstavami.

- izmišljena predstava vodi do kategorije umetnosti ali korečnosti

umetnost - ime pomeni, da rešiva umetno popraviti disharmonije v harmonije

- odčlanjal je načelo posnemanja kot imitacije, umetnost je kreacija, stvaritev

- posnemanje ni estetska kategorija, tudi iluzija ne

Otokar Hostinsky (1847-1910) - čisti herbartovec

- lepota je iz števila predstavl, način ustave in ne značaj posameznih predstavl

(ali) moj odloča o lepoti in nelepoti predmeta, o estetskem ugodju ali neugodju.

- estetičnost je le v subjektu, v posebni strukturi elementov predmeta zavesti.

- urvarjal se je o konkretnimi umetnostmi, najbolj z glasbo

↳ specifične poteze posameznih umetnosti

- vprašanja o družbeni funkciji in izvoru zgodovine umetnosti
- uporabljali se rezultate pozitivnih znanosti: psihologija, fizika, fiziologija, bio
- darvinist → evolucionizem
- zgodovinsko in sociološko raziskovanje pojavov umetnosti

14. Razvoj estetike v 19. stoletju

različne filozofske smeri. Po besedi nem. slavist filoz. in Nemčiji začeli rasti filozofski sistemi množično. Vplovnem kot odpor proti heglorstvu in proti prodornosti znanosti in proti filozofskemu pozitivizmu. Filozofi izhajali večinoma iz Kanta (pa popravljali), misli kot različne starejših se zmanj smeri.

Podrus obrne metafizične/filozofske estetike: Solger, Schleiermacher, Schopenhauer, Nietzsche.

→ precejšen vpliv na slo. književnike

Karel Solger - Heglov sodobnik

- sledil Kantu

- človeško izkušstvo se ne dogaja naključno, ampak je posledica človeške umetniške ustvarjalnosti

- lepota meji na neskončnost, človek pa je končno bitje

- lepota = razodetje božjega bistva

- končna oblika umetnosti je ironija = vseobsegajoči umetnikov pogled in razvijanje transcendentnega značaja ideje v končnem predmetu. Umetnost postane enaka stvarnosti.

Friedrich Schleiermacher (1768-1834) - metafizična Platonisti idej

- največje vloge nimata razum (racionalist Platon), ampak umetnost.

- umetnik posnema, povstavlja pralike, prototipe znanih stvari, s tem se približuje idejam.

- lepo mi čutni videz resnice, umetnost se odreja resnici v značnem smislu.

- funkcija umetnosti je očiščenje od strasti (Aristotel)

Datum

Arthur Schopenhauer (1788-1860) - pesimist, tudi onsel minus Hegla

- navezoval se je na Kanta → svet videza

- svet: 1. fenomenalni (pojavi) svet in 2. noumenalni/idealni svet

↳ znanost in člor. vědanje (čutila) ↳ volja (hoteti) in večna nezadovoljnost in nezadovoljnost

človek je obsojen na želost, trpljenje, večno nezasičenost.

- Upodje in neupodje sta nečaj negativnega, saj nepovedno doživetja poskušajo

- racionalna gradba sveta nastaja samo v človeški misli

- svet se v človeku oblikuje kot predstava in ktrati je utelesena volja

- Platonisti svet idej

- preučeval je budizem: nirvana = stanje brez želja, brezvoljno stanje

- umetnost je največ, kar se dosepel človeški razum

↳ njen vir = spoznanje idej (paš se člov. zubi trpljenja)

↳ njen edini cilj = posredovanje znanja

- genij je brezvoljni subjekt, ki jasno vidi svet (filozof in/ali umetnik)

- najmanj cenjena umetnost (kot pri Heglu) je arhitektura: odnosi med težimi in togimi telesi

njen ideal je pisno starbanstvo zaradi razmerja med težo in močmi, ki je resno idealno.

Gotška arhitektura mi več čista, če je vnanje vseeno - kiparstvo, če se ni zmož ovrhoviti.

- nove vrste umetnosti: močvirni arhitekturi je rodna umetnost - gladnost (brice na reki, slapovi, jezera, potoki); hortikultura - simbol kombinacije mirne neigibnosti in radostne moči.

- živalsko bistvo = kiparstvo (lepota rodu - generična lepota živali, človek - individualna lepota)

- pesništvo: najvišja um.; tragedija → marava člor. doživetja se v bistru zla. (Leibniz)

- glasba: izraža samo voljo, glasba je praktičiranje matematike, nezvednjo božjosti

(Josip Stritar ~ malcel se je njegovega pesimizma)

Schopenhauer je bil tudi srbodolovec, vzbudil zanimanje za indijsko filozofijo

predhodnik filozofije življenja, modeliral ideje romantike - umetnost je razodavanje bistva sveta, pozitivna znanost pa je samo površinsko spoznavanje pojavov, ne more priti v jedro.

(tr so kasneje popravlili predotarniki filozofije življenja in filozofije eksistencije.

Kant in Hegel

Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900)

Njegova filozofija: ① estetsko obdobje ② pozitivistično in antiromantično ③ madirski

Knjige: Bojstvo tragedije iz duha glave → Človeška, veseločloveška → Tako je dalal Zarathustra - naj dober in lep, vodi do moči genealogije morale

- zelo protisloven filozof → ^{izpisal} pa nacisti knji
- izrazit nasprotnik antisemitizma, antihriščanstva, antisocialist

① estetsko obdobje: zavrnil je tradicionalno estetsko paradigmo opazovalnega kontemplativnega stališča.

Umetnost = potovanje, blagodanjina, deščevanja bivanja

Filozof in umetnik se ucvajata z življenjem → srednja kategorija

Umetnost je mojstvi izraz življenja, ne brez truda, napora.

↳ = uveljavljanje samega sebe, obvladovanje stvarnosti.

Pravo lepoto je treba doživeti v ravnosti med sublimno racionalnostjo.

Umetniško ustvarjanje: omama, zanos, ekstaza, pijanost ^{apetitizacija!}

Umetnik: plen dionizične naravnosti - slabo ustvarjanju, radost in groza, uničevanje.

Obrečanje od ekstaze → n. znanju; vidov, vejen racionalno, z rečnimi rešeni.

("Gr. tragedija = dionizičen zbor, vladajoče n. apoloničnem svetu podoba")

Umetniškova moč = preoblikovanje stvarnosti

"Umetnost imamo zato, da nas ne ubije resnica."

Estetika: metafizična, izenačena s filozofijo (Solger, Schopenhauer, Schleiermacher)

15. elementi strukturalne in fenomenološke estetike

1/2 20. st. - Slovani estetiki: čehi in Poljaki

Strukturalizem: iz jezikoslovja proutno

Jan Mukarovsky (1891-1975) - estetski strukturalizem

• rinka formalistična šola: poudarjali so celovitost notranjih odnosov n. um. delu.

• pravi lingvistični krožek: 30. leta → enakovredna uporaba načel sodnega

strukturalizma in Saussurovega strukturalizma n. lingvistiki.

• znaki jezika - sistem praznih svetov.

strukturalizem: iz lingvistike

izdelava poudarjanje estetske funkcije: uporabna. znanje

- estetska funkcija: zbrisana je meja med znanjastetiki in in estetski pojavi, močena estetske funkcije lahko postane katerikoli predmet in katerikoli dejanje - naravno ali človeško.

um: člov. produkt, ni je namenjen zgolj estetski funkciji.

- estetska norma: utvarjanje je umetnine in spo. - družbeni pojavi n. le določa

↳ normirana ~~est~~ umetniška produkcija protitellega obdobja, um. smeri, sloga; um. menelena

ki so stano in vladajoče norme. tako je n. um. v podje pomešano z neugodjem (zavrčanje

umetnin ob prvem sročanju z njimi - Manet, kajtré na travi), ob pivem stičnjubje

zaključje različje med normi sveta in nezvesto umetnostjo, sovanje se neje zbrisuje +

• ker se norma spreminjajo in človeki tudi estetske vrednote

- estetska vrednota: izrazito socialni pojav, um. delo je meričeno z vrednotami.

Um. deluje na člov. odmas do sveta in do samega sebe.

čehoslovaški strukturalizem dr. l. 1968. → to delovali.

Doseži fenomenološke estetike: Edmund Husserl

- "mrazje z stvarnem samim", proti psihologizmu in subjektivizmu, deloma proti novokantovskemu

- razise. fenomene, ki jih zavest sama ne ustvarja, ampak jih "zremo" n. naši zavesti.

- fenomenologija postane deskriptivna analiza subjektivnih dožitij

učence Roman Ingarden: podus razsvetlje spora med idealizmom in realizmom

knjige: Literarna umetnina - knjiž. delo je mnogoplastno, plasti: ① vizualna ali zvočna

② pomen besed in stavov ③ plast opisanih predmetov ④ plast ideov tk predmetov

umetnina = mentalna vsebina, umetnik ne obstaja kot usmerjenost, maravnost člov.

zavesti na njen predmet, niso podrejene fizičnim in kemičnim lastnostim.

Neopredeljena mesta: onpocaj, da gledalec sam razvije svoj ustvarjalno domstijje

↳ intencionalni akti/dejanja umetnika, ustvarjalca

↳ intencionalna dejanja sprejemalca, zaznavalca umetnine (literatura, diž., glasba, arhitektura)

- diž. di žisi na steni, je samo fizični predmet našega zaznavanja, diž. nastane šele n. intencionalnem aktu in jih je mesteto.

- notranja zgodba umetnin: strožimi umetnostni vidiki + filozofska analiza

neopredeljena mesta umetnine gledalec dopolni n. intencionalnem aktu (hubet portretiranca) - 37

- iz. vpr.: Helenistično pojmovanje
- 2) realite Platon, Aristotel
- 3) Hegel!! - ukiž pouderek
- 4) Gotetika 20. st.
- 5) estetika in umjetnost

Datum

16. Marksizem in estetika

Marx in Engels: ništa napisala posebne estetike, velič pa pisala o umetnosti in lepega oba ljubitelja umetnosti (Marx-soneti). Revolucionarja: koristi uporabljal, da bi spremeni svet in ne ~~z~~ razvoj teorije same - ništa filozofa n smislu eng. tradicije!

Z um. in estetiko osušvarjali drugi marksisti.

Estetiki - marksisti: večinoma izhajali iz Heglove filozofije.

- 1) gnozeološka usmerjenost (spoznavno teoretska)
- 2) ontološka usmerjenost
- 3) frančufurška šola (Adorno, Benjamin)

Marksizem kot filozofija je sledil Marxovi misli. Heglova estetika je bistvena za estetiko marksizma, ker so izhajale iz Heglove filozofije!

→ Po Marxu in Engelsu - enosmerni razvoj n gnozeološki smeri:

Plehanov - ruski marksistični teoretič

- ideologizacija pogleda na umetnost, na njeno družbeno funkcijo.

↳ neposredno vrednotenje umetnosti → naprednost ideje umetnine

ideološka redukcija umetnosti (sociološka redukcija) - bistvo je socialno

politična naprednost ideje; neumetničnost - idejno nazadujatstvo.

! (če bi bila naprednost naše ideje estetski kriterij, bi morali izbrisati mnoga dela svetovne kulture) → kritika na ta pogled!

(romani imajo umetniško pripovedno moč, ideja pa je npr. konservativna)

- hoče predpisati normo, merilo za ocenjevanje umetnosti → glede na napredno

družbene ideje. Umetnost kot način, kako se prikazuje človeku objektivna resnica.

(vs njen namen) → drugi cilji umetnosti so postranski pomena.

Um. služi naprednemu cilju: socializmu, komunizmu, ostalo pa so "malomščani" drobnarije. Prednost realizmu!

György Lukacs - skušal se je upirati staliniškim poenostavitvam

- nj. estetika je klasična marksistična mimetična teorija.

- ni hotel upoštevati simbolizma in ekspresionizma (kritika s strani frančufurške šole)

normativnost

Datum

- upor proti sovjetičnemu socialističnemu realizmu

Pojav stalinizma n estetiki = **ždanovščina**:

Andrej Ždanov (1892-1948) - sovjetški ministar za prosveto

- sovjetški socialistični umetniki naj bi opisovali pozitivnost, naprednost delavskega razreda

in njegove miselnosti, ki pa opozarja nemoralni predstavniki, močnega razreda.

- um. n služi politične pri doseganju njenih ciljev

- vsota n n propagandna funkcija (v inženirski elovskih duši)

Šlo: dr. Anton Mahnič, Platon - država

kritika lukacsove estetike je znotraj marksizma:

Theodor Adorno: nasproti realizmu je postavljal možni simbolizem

- ušvarjal se je z umetnosti konkretno (glasbeni režiser)

- ni rešil vprašanja umetniške vrednosti deli skladateljev (sta si enakovredna)

• gnozeološka estetika = normativna, moč marksistična, ki je kanonična

pravila in zadržatosti umetniškega realizma in 19. st.

• ontološka: filozofija kot teoretska dejavnost, ki s svojimi cilji spremeni svet

↳ teorija ustvarjanja: um. je čisto ustvarjanje, ne odsevvanje objektivne stvarnosti

Umetnost je plod družbenega dopajanja in obratno

Karl Kosik - knjiga Dialektika konkretnega

- je proti reducionizmu, ki hoče umetnost reducirati na obsej gospodarskih razmer.

Ontološka varianta marksistične estetike odpravlja mimetično teorijo

um ni reč posnemavanje, ni le odraz. Um. delo je izraž stvarnosti in izražati

ustvarja stvarnost. → ne daje prednosti nobenemu um. slogu!

R. Garaudy (podobno stalističe!): Marksizem 20. st. - knjiga! → vprašanje um. je vprašanje ustvarjalnosti. Bistvo um. je ustvarjanje druge stvarne (Goethe), ne n

spornajin resnice.

Znotraj marksizma: mimetična (tradicionalistična) in kreatološka (ustvarjalnostna). Umetnine se na tgu obsejaji kot blago stvaranja!